

v. g. consortium feminarum, vel impiorum, in ea communiter pereunt; quia cadunt in peccatum et exitium, cujus erat periculum, in quod ultro se coniecerunt, nec ab eo etiam moniti se abduxerunt. Sic qui negligens est in rejicienda cogitatione libidinis vel vindictæ, facile labetur in ejus consensum. Quocirca S. Chrysostomus, homil. 12 in cap. vii ad Rom.: «Lascivus, inquit, es, et luxui deditus? ponito tibi ipsi certum terminum, ut posthac mulierem non aspicias, neque in theatrum ascendas; multo siquidem facilius est principio mulierem elegantis formæ ne videre quidem, quam postquam spectaveris, irrequietam ex animo, quæ inde nascitur, ejicere tumultuationem. Leviora enim sunt primo congressa certamina, imo nec opus quidem fuerit certamine; tantummodo ne aperiamus hosti portas, neque semina malitiæ recipiamus.»

Quocirca S. Hieronymus, epist. 22 ad Eustochium, De Custodia virginat.: «Dum, inquit, parvus est hostis, interfice; nequilia, ne crescant zizania, elidatur in semine.» Causa est, quod dæmon tegit periculum specie honesti amoris, vel amicitiae. Sicut ergo aquæ pellucidæ fallunt ingredientem, ut fundum earum videns putet eas non esse profundas, sed facile posse transiri; dum vero eas ingreditur et pergit, sentit esse opinionem suam profundiores, ac tandem iis superatur et mergitur: sic prorsus accidit in conversatione feminarum cæterisque rebus periculosis. Vere Plinius lib. XXXI, cap. II: «Periculosiores, inquit, sunt fontes, qui limpidis aquis blandientes, oculis tamen perniciem aferunt; minus formidandi, qui ipsa specie testantur aquas esse fugiendas.» Ita difficiliter vitantur mala, quæ boni prætextu fallunt.

QUI AMAT (ergo) PERICULUM, IN ILLO PERIBIT. — Dicit hoc ob curiosos, de quibus egit paulo ante. Curiosi enim ob curiositatem in multa se congiunt pericula, in quibus proinde pereunt. Unde Græca Romana hanc sententiam collocaant ante vers. 27: «Cor durum,» etc., et proxime subnectunt iis, quæ de curiositate dicta sunt. Rursum proxime juxta editionem Vulgatam et Complut. hæc referas ad cor durum, q. d. Cor durum videtur sibi bene habere; at in novissimo male habebit, quia certa illud manet Dei vindicta, certum supplicium; qui ergo amat hoc cordis duri periculum, implicite amat hoc ejus supplicium, nimirum, qui in corde duro dure persistit, hic utique in eo peribit, uti dixi exposit. 1. Communi enim hominum sensu et phrasi, qui amat antecedens, dicitur amare consequens ei annexum; qui amat culpam, dicitur amare penam culpæ annexam; qui amat rem periculosam, dicitur amare periculum rei concupitæ annexum. Cordi ergo duro applicat hanc de periculo gnomen; quæ tamen, cum sit generalis, cuius periculo aptari potest.

Quocirca recte ex ea colligunt Theologi, eum,

qui expertus est conversationem cum certis personis, aut rem aliam sibi fuisse occasionem peccati, ita ut ea posita sæpe lapsus sit in consensum peccati mortalis, aut ex aliis conjecturis colligit imminere sibi grave periculum talis consensus, omnino teneri abstinere a tali conversatione, re et occasione, licet alias licita et utili, nisi necessitas ea uti cogat. Vide Sanchez De Matrimonio, tom. III, lib. IX, disp. 43, n. 6, et Joannes de Salazar III, Quæst. LXXIV, tract. 13, disp. 6, sect. 17. Rationem dat S. Augustinus lib. XVI De Civitate, cap. XIX, et lib. XXII Contra Faustum, cap. XXV et XXVI, dum ait: «Qui non præcavet periculum quod præcavere potest, potius tentat Deum, quam speret in eo.» Et S. Basilius lib. De Constit. Monast. cap. IV: «Bellum, ait, quod præter voluntatem incidit nobis, excipere fortasse necessarium sit; ipsum vero voluntarie sibi creare, summæ dementiæ est. Præclare S. Cyprianus, lib. De Singular. Cleric.: «Pro certo, ait, implanator animam suam decipit, qui non cavendo contraria, noxiis rebus semetipsum commiserit. Ille autem tutius sibi consultit, qui circa malos semper infidus, species quascumque noxias extimescit.» Nam, ut sapienter ait Seneca in Hercule fur.:

Nemo se tute periculis offerre tam crebro potest:

Quem sæpe transit casus, aliquando invenit.

Prudenter ergo Comicus: «Miseri est nescire sine periculo vivere.» Notat inquietum hominum genus, quod fortunæ suæ secundæ semper instat, negotia quærit e negotiis, bella e bellis. Tales enim, etsi felices, miseros vocat auctor. Hujus animi unum pro multis graphicè depinxit Cornelium Fuscum lib. II Histor. Tacitus: «Non tam præmiis periculorum, inquit, quam ipsis periculis lætus; pro certis et olim partis nova, ambigua, ancipitia malebat.»

Quocirca Siracides sententia hac excludit factum, quod multos seducit, ut nullum periculum vitent. Turcæ enim ruunt in enses et neces, dum præliantur. Hæretici nostri, quin et Catholici nonnulli, nec pestiferos, nec pestis periculum fugiunt, persuasi hoc argumento: Vel Deus decrevit ut moriar peste, gladio, etc., vel non decrevit. Si decrevit, quidquid egero, moriar, quia Dei manus et decretum effugere vel infringere nequeo. Si non decrevit, non moriar; libere ergo in periculum quodvis me inferam. Verum hic manifestus est paralogismus: Deus enim non decrevit ut moriaris peste, prælio, rixa, nisi tu sponte in illam, indeque in evidens mortis periculum, te conjicias. Sin te sponte in illam inferas, permittet te illa tangi et perire; decrevit enim, ut qui amat periculum, pereat in illo, ut ait hic Siracides. Quocirca vice versa decrevit ut qui fugit periculum, in illo non pereat. Fuge ergo pestem, rixam, prælium; et in illis non peribis. Si sano es cerebro, et sapis, utique hoc ita esse fateberis.

Huc facit elegans et festivus apologus murium et felis apud Gabrielem Faernum:

Coactus olim cum senatus murium
Deliberaret, sava quo possent modo
Cavere felis furta, et insidias graves,
Decrevit anus, collo ut adversarii
Suspenderem ex are tintinnabulum.
Cujus sono illum adesse persentirent.
Probare pro se quisque consilium; et statim
Cæpere pedibus ire in hanc sententiam.
Tum ab sede surgens anus ex primoribus,
Cui cana vetulas barba velabat genas,
Menu silentium imperans: Mihi quoque
Probatur, ut cui maxime, hæc sententia;
Sed oro vos, quis, inquit, ex nobis, patres,
Feli ausit alligare tintinnabulum?

Affabulatio: Carent periculosa consilia exitu.

Porro S. Chrysostomus, homil. 67 ad Populum, egregie docet quando pericula sapienter sint fugienda, quando generose capessenda: «Prece-mur Deum, inquit, ne intremis in tentationem; inducti vero generose feramus. Nam illud quidem est modestorum virorum, se periculis non ingerere; hoc autem generosorum atque sapientum. Nec itaque nos ingeramus temerarie, audacis enim est; neque rebus tracti vocantibus cedamus, timidi siquidem est; sed, si prædicatio quidem vocet, ne recusemus; cum vero nulla causa prorsus, aut utilitas necessitasve secundum pietatem vocet, ne curramus; ostentatio enim est et superflua jactatio. Si quid vero fiat, quod noceat pietati, licet innumeras sustinere mortes oporteat, nihil recusemus. Noli tentationes accersere, cum secundum pietatem vota tibi successerint; quid superflua attrahis pericula, quæ nullam habent utilitatem?»

Probat id ex præcepto Christi: «Hæc dico, cupiens ut Christi leges custodiatis, qui jubet orare ne inducamur in tentationem, et ut tollentes crucem, sequamur eum. Hæc enim non sunt contraria, sed et valde consona. Tu namque ita quidem te præpara, tanquam miles generosus; in armis continue verseris: solers, vigilans semper hostem expecta; ne tamen hostes tibi parias; hoc enim non est militis, sed seditiosi. Si vero Religionis tuba vocet, statim progredere, et animam parvi pende, et multa cum alacritate descendas ad certamina, hostium aciem dissipa, confringe caput diaboli, trophæum erige. Si vero pietas nihil lædatur, nec ullus nostra populetur dogmata, secundum animam dico; nec aliquid, quod deo displiceat, agere cogit; ne sis superfluus. Sanguine plenam esse decet Christiani vitam, non alienum effundendo, sed se paratum sum effundere præstando. Tanta ergo promptitudine proprium effundamus cruorem, cum pro Christo sit hoc agendum, quanta quis aquam effunderet. Nam et aquæ sanguis est corpus irrigans. Et tanta facilitate carnem exuamus, quanta vestimentum.» Similia habet Nazianzenus orat. 4, cuius verba recitabo cap. XXXV, 25.

Huc facit sapiens Aristidis consilium tomo II, orat. 1 De pace. «Tunc, ait, suscipiendum est

periculum, quamvis incertus sit eventus, cum quies aperte nocet.» Et Alcibiades, qui accitus ab Atheniensibus e Sicilia, ut diceret causam capitis, abdidit sese, dicens: «Eum esse fatuum, qui vocatus in jus ibidem quærat elabi, cum liceat vitare ne eat.» Ita Plutarchus in ejus Vita. Quod Belgæ eleganter dicunt: *Beter ist inde yseren dan inde yseren*: Satis est inter sarmenta in silvis, quam interferre et tormenta in carcere vitam agere.

28. COR INGREDIENS DUAS VIAS, NON HABEBIT SUCCESSUS. — Hebræi לֵב דְרַחַיִם *leb derachaim*, id est, cor duarum viarum, sive quod duas ingreditur vias, vocant cor et voluntatem, quæ tendit in duo contraria; quæ vult servire Deo et diabolo; quæ vult vacare legi Dei et legi mundi; quæ intendit tam suæ concupiscentiæ, quam rationi et virtuti. Vide dicta cap. II, 14: Hoc «non habebit successus,» quia nec Dei, nec mundi gratiam, quam aucupatur, acquirat. Ita Volsæus ille, qui Henrico VIII, Angliæ regi adulans, persuasit ut legitimam uxorem Catharinam Caroli V amatam repudiaret, aliamque sibi gratiorem duceret, cum tandem justo Dei judicio in regis iram et extremas calamitates incidisset, sero facti penitens exclamavit: «Me miserum! quia regis gratiam Deo neglecto aucupatus sum, juste gratiam Dei perdididi, nec regis gratiam acquisivi.» Testis est Sanderus De Schismate Anglicano.

Pro successus, nonnulli legunt, *requiem*, idque apposite. Irrequietus enim est, qui satagit duobus dominis contrariis servire; necesse est enim ut, dum uni placet, alteri displiceat; dum uni gratificatur, alterum offendat.

Tropologice, ingreditur vias duas, puta justitiæ et peccati, cæli et gehennæ, qui crebro confitetur, quæ via est justitiæ; et tamen ad occasionem peccandi, quæ via est peccati, revertitur; ideoque in via justitiæ non habebit successus, nec progressus. Rursum duabus viis «peccator terram ingreditur, quando et Dei est, quod opere exhibet; et mundi, quod per cogitationem quærit,» ait S. Gregorius lib. I Moral. cap. XI.

Hic versus jam deest in Græcis, Syris et Arabicis. Porro notat proprietatem cordis duri, scilicet, quod sit fucatum, velitque Deo simul servire et mundo. Hi enim quatuor versus spectant ad cor durum; unde mox illud vocat *cor pravum, et cor nequam*. Hoc est quod ait Christus Matth. VI 24: «Nemo potest duobus dominis servire, Deo, scilicet, et mammonæ, Deo et Baali; clamet enim contra hoc Elias: Usquequo claudicatis in duas partes? Bona mater integrum, non divisum vult filium; licet quæ se matrem fingebat, dividi filium optaret. Ita Deus integrum cor, non divisum vult. Ita dicente Mose? Dominus solus dux eorum fuit, neque erat cum eis Deus alienus. Ergo non licet tibi Dagonem habere cum area. Non licet terram duplici semine seminare. Non licet vestem lana et lino contexere. Non licet arare in bove et asino,» inquit Palacius.

Hinc potest per « cor ingrediens duas vias, » intelligi cor non tam simulatum et fictum, quam varium, inconstans et pravum, ut sequitur, quod omnibus se accommodat, ut omnibus placeat; quare cum probis est probum, cum castis castum, cum improbis improbum, cum lascivis lascivum. Hujus symbolum est chamæleon, qui colorem mutat, et colores rerum, quibus se jungit, assumit et induit ex metu, propter paucitatem sanguinis et caloris, ait Aristoteles lib. IV *De Part. Animal.* cap. XI. Tales maxime sunt hæretici, de quibus S. Bernardus, serm. 61 *in Cantic.*: « Hypocrite, inquit, hæretici oves sunt habitu, astu vulpes, actu et crudelitate lupi; hi sunt, qui boni videri, non esse; mali non videri, sed esse volunt. Mali sunt, et boni videri volunt, ne soli sint mali. Mali videri timent, ne parum sint mali; etenim minus semper malitia palam nocuit; nec unquam bonus, nisi boni simulatione deceptus est. »

ET PRAVUM COR (varia est hic lectio: S. Augustinus in *Speculo*, et Tigurina legunt vertuntque, *pravicornus*; alii, *pravus corde*; alii, *pravicornus*; alii, *cor pravi*; alii, *pravi cordis*. Vide hic Franciscum Lucam in *Notis* ad hunc locum. Legendum cum Romanis, et *pravus corde*) IN ILLIS SCANDALIZABITUR, — id est, offendet; Tigurina, *offensabit* (vide dicta cap. I, vers. 35) *in illis*, q. d. Impinget, cadet, in ruinam incidet, dum duabus ingreditur viis; dum, scilicet, simul Deo et mundo cupit placere. Pendet hoc hemistichium a præcedenti; ideo enim non habebit successus, quia impinget et corruet; dum enim uni domino servit, alterum illi contrarium offendat, ejusque iram et vindictam incurrat, necesse est; præsertim quia Deus, qui totum cor poscit, non fert æmulum et rivalem, ideoque graviter punit eos, qui cordis dimidium sibi surripiunt, hostique suo tradunt.

Secundo, moraliter et apposite Palacius: « Quod, ait, inquit, non habebit successus, ita intellige. Tu volebas frui bonis bonæ et malæ viæ: at neque his frueris, nec illis. Nam fruentem te bonis, quæ in mala via esse videntur, vocat bona via: et dulcedini tuæ in malo bona via scelerum amatorem inspergit: ita contra fruentem bonis viæ bonæ, via mala revocat, et dulcedine bonæ viæ frui, ut decet, non sinit. Hoc declarat amplius auctor per verba sequentia: Et pravum cor in illis scandalizabitur; id est, ingrediens simul viam bonitatis et malitiæ, scandalizatur et offenditur ex utraque. Nam gaudens in bona, torquetur ex mala. Contra, gaudentem in mala, bona contristat. Ergo esto calidus, aut frigidus: quia vero tepidus es, incipies evomi ab ore Domini. »

Vers. 29. 29. COR NEQUAM (Græce *ἀνεχθῆναι*, id est, durum, pertinax, obfirmatum in malo) GRAYABITUR IN DOLORIBUS (S. Ambrosius, *laboribus*, quia sua nequitia, duritia et obstinatione thesaurizat sibi iram Dei, juxta illud *Rom.* II, 5: « Secundum du-

ritiam tuam et impenitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ, et revelationis justi judicii Dei. » Unde causam subdit dicens: ET (id est, quia) PECCATOR (qui jam obdurat in peccatis, corruque habitum et consuetudinem pene incorrigibilem sibi induxit) ADJICIET AD PECCANDUM. — Græce, *peccator addet peccata super peccata*, et consequenter dolores dolori, quia Deus addet ei plagas super plagas, ac dolores super dolores, juxta illud *Ecdi.* XXIII, 12: « Vir multum jurans replebitur iniquitate. » En culpa. « Et a domo ejus non recedet plaga. » En pœna. Unde Syrus vertit: *Cor durum, multiplicabuntur dolores ejus, et arrogans addet peccata peccatis*; Arabicus: *Cordis duri multiplicabuntur dolores illius, et derisor peccata peccatis, accumulatur*; Tigurina: *Cor pertinax gravabitur laboribus, et scelerosus peccata peccatis accumulabit*. Nam, ut ait Nazianzenus in *Distichis*: « Sicut ferrum atritu suo lapides quoque accendit, sic durum et asperum pectus virga coerceri solet. » Hinc elice conclusionem, si vis arcere dolores et accersere gaudia, fuge peccata, vaca virtuti et sanctitati; ubi enim est virtus, ibi est lætitia; ubi peccatum, ibi est et comes ejus individuus, puta, tristitia. Unde idipsum inculcans subdit: « Synagogæ superbiorum non erit sanitas. »

Nota et peccator adjiciet ad peccandum. Nam, ut ait S. Gregorius lib. XXV *Moral.* cap. XII: « Peccatum, quod penitentia non deletur, ipso pondere mox ad aliud trahit: justo enim judicio omnipotens Deus cor peccantis obnubilat, ut præcedentis peccati merito etiam in alia cadat. » Id in se experiebatur Augustinus; quare in VIII *Confess.* cap. V: « Velle meum, inquit, tenebat inimicus, et inde mihi catenam fecerat, et constrinxerat me: quippe ex voluntate perversa facta est libido; et dum servitur libidini, facta est consuetudo: et dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas. » Accedit, quod dæmon a peccatore pro delectatione peccati hanc quasi exigit usuram, scilicet, augmentum peccati, novumque peccatum, quod illi suggerit, justa illud: « Ex usuris et iniquitate redimet animas eorum, » *Psal.* LXXI, 14. Sic a Davide pro usura adulterii cum Bethsabee, exegit homicidium Uriæ illius mariti.

30. SYNAGOGÆ (id est, cœtui, congregationi, multitudini, turbæ) SUPERBIOUM NON ERIT SANITAS (Græce *ἰασις*, id est, sanatio, curatio, medela, q. d. Duricordes et superbi, quia Dei et hominum monita spreverunt, nullamque admiserunt curacionem, hinc suo tempore graviter et immedicabiliter punientur, ut curari et sanari nequeant. Causam subdit): FRUTEX ENIM PECCATI (id est, omnis eorum ad peccandum potestas et facultas, in qua jam radicati et firmati videntur) ERADICABITUR IN ILLIS, ET NON INTELLIGETUR, — hoc est, penitus tolletur ab eis, ita ut amplius non intelligatur, nec agnoscat esse vel fuisse; hoc est, sic tolle-

tur, ut nullum ejus appareat vestigium, juxta illud *Psal.* XXXVI, 35: « Vidi impium superexaltatum et elevatum sicut cedros Libani. Et transivi, et ecce non erat: quæsi eum, et non est inventus locus ejus. » Ita Jansenius. *Secundo*, Palacius explicat, q. d. Superbis et obstinatis non est sanitas, quia ipsi in corde adjiciunt peccata peccatis, ac consequenter in corpore cumulant plagas plagis, dolores doloribus. Ergo, si videris sanum superbium, ingredi cor ejus; ibi videbis dolorum carnificinam. Porro « frutex peccati » est liberum arbitrium, sive libertas bene vel male agendi: hæc tolletur a superbis in inferno, quia damnati non habent liberum arbitrium ad bene vel male agendum: nam in malo obdurati et obfirmati sunt, ait Palacius.

Porro Græca jam pro *συναγωγή*, id est, *synagoga*, legunt *ἐπαγωγή*, id est, obductio, inductio: unde sic habent: *Obductioni superbi non est sanatio: frutex enim peccati radicavit in illo*. Obductio intelligitur mali, puta clades, calamitas et supplicium pro peccatis inflictum, uti dixi cap. II, 2, q. d. Talis et tanta calamitas a Deo infligitur superbo et duro, ut ei non sit remedium, ut eam curare et sanare sit impossibile. Hinc et Syrus vertit: *Plaga illusoris non habet medelam, quia a planta prava, planta ejus*. S. Ephrem tract. *De timore Dei*: « Obductio superbiæ non est sanatio: frutex enim radicavit in illa, » q. d. Etiamsi superbia exterius obducatur et operiatur velo humilitatis, non tamen sanatur, quia interior in corde manet ejus radix, puta, mens superba. Superbi enim exterius simulant se humiles; sed interior tument arrogantia. Arabicus: *Non est supplicium derisoris indulgentia: plantam namque pravam plantavit*. Complut. addunt nonnulla: sic enim habent, *in inductione superbi non est sanitas: itinera ejus eradicabuntur; planta enim nequitie radices misit in illo; et sic legit S. Ambrosius*. Tigurina vero, *in inductione* (id est, in suasionem), *arrogantis nihil est sani, et gressus ejus convellentur* (Vatablus, *vestigiiis suis evertetur, id est, institutis suis falletur*), *quia radices egit in ea planta malitiæ*. Hæc lectio consentit cum Vulgata Latina; sed ea est uberior: quod enim Græca dixit, *itinera ejus eradicabuntur*; Latina dicit, *frutex peccati eradicabitur*. Frutex enim arboris est quasi iter et semita, qua se promovet et propagat arbor.

Hinc per fruticem peccati possunt accipi voluptates, opes, honores: item machinationes, artes, fraudes, socii, congregationes, clientelæ, spes, etc. Hæ enim sunt illecebræ et fomites peccati, quibus illud proserpit, sequæ propagat, sicut per frutices proserpit et propagat se arbor: ob quas et per quas peccator peccata peccatis accumulatur; ideoque eas omnes eradicabit et disperdet justus criminum altor Deus. Causam subdunt Græca: *quia planta malitiæ in eo radices egit, q. d. Quia in malitia plane radicata est, ut ab ea se avelli,*

nec minis, nec monitis permiserit, adeo ut nulla supersit spes emendationis et bonitatis; idcirco malitiam hanc ejus cum ipso evellet et evertet Deus. Luxuriantes ergo voluptatum, honorum et opum frutices amputemus, sicut vinitor putat palmites et pampinos vitis luxuriantes, ne Deus vitem ipsam totumque hominem eradicet, et in ignem æternum mittat.

Denique pro « frutex enim peccati, eradicabitur in illis, » uti legit Jansenius et alii; legendum est contrarie, *frutex enim peccati radicabitur in illis*, uti legunt Romana et Græca, q. d. Voluntas propria et cupiditas, quæ est frutex peccati, id est, peccatum omne progerminans, altas radices agat in superbis, « et non intelligitur, » quia superbi non intelligunt se agi propria voluntate et cupiditate: putant enim se agi ratione, voluntate Dei et charitate; amor enim proprius et superbia eos excæcat, et lucem naturalem offuscat, ut seipsos et suum hocce vitium non perspiciant; ideoque Deus illos puniet, eradicabit et affliget immedicabiliter.

31. COR SAPIENTIS INTELLIGITUR IN SAPIENTIA, ET AURIS BONA AUDIET CUM OMNI CONUPISCENTIA SAPIENTIAM. — Cordi duro, indocili, inflexili et præfracto opponit cor sapientis, utpote docile, flexile, studiosum et subditum sapientiæ: illud ergo « intelligitur, » inquit, id est, cognoscitur in sapientia, supple, audienda, legenda, meditanda, proloquenda, docenda et opere exercenda: ideoque addit, « auris bona, » quæ libenter audit bona, manans ex corde bono, quale est sapientis, « audiet cum omni concupiscentia, » id est, aviditate, q. d. Avidissime excipiet « sapientiam, » præsertim sublimiorem et magis reconditam. Hanc enim significat vox *παροβολή*. Sic enim habent Græca, et ex eis S. Ambrosius: *Cor sapientis cogitabit parabolam, et auris auditoris desiderium sapientis*. Vox *desiderium* dupliciter accipi potest: primo, ut referatur ad sapientem, q. d. Sapiens desiderat aurem auditoris, id est, aurem audientem et attentam; secundo, ut referatur ad aurem, q. d. Auris auditoris, id est, audiendi avida, desiderat audire sapientem, ut ab eo sapientiam hauriat et addiscat. Hunc sensum expressit Latinus Interpres, et Syrus: *Cor sapientis, ait, intelliget parabolas sapientum; et auris, quæ audit, lætabitur in sapientibus*. Priorem sequitur Tigurina, dum vertit: *Cor hominis cordati meditatur sermones reconditos* (Vatablus, *res arcanas*), *et sapiens aurem attentam expetit*. Ita David: « Audiam, ait, quid loquatur in me Dominus Deus: quoniam loquetur pacem in plebem suam, » *Psal.* LXXXIV, 9. Hæc est antithesis prima inter cor durum et cor sapiens.

Igitur docet hic Siracides, ad sapientiam requiri primo, cor avidum sapientiæ; secundo, aurem docilem, quæ libenter audiat dogmata et monita salutis: quibus si tertio accedat manus, id est, operatio, ut opere exerceat quod audivit,

Antitheses cordis duri, et sapientis. Prima.

perfectam nanciscitur sapientiam, id est, virtutem. Unde Aristoteles apud Laertium lib. V, zap. 1. asserit tria ad sapientiam exigi, naturam, doctrinam, exercitationem: natura est in corde et mente capaci et avida, doctrina in aure docili, exercitatio in manu operatione. Sapienter S. Bernardus, serm. 28. in Cant.: «Auris, inquit, prima mortis janua, prima aperiatur et vitæ: nunc autem unde irrepsit morbus, inde remedium intret, et per eadem sequatur vestigia vita mortem, tenebras lux, venenum serpentis antidotum veritatis.» Porro, quanta debent esse aviditas sapientiæ, ostendit S. Cyrillus lib. I in Joannem, cap. II, dum ait nos debere æmulari canes venaticos, qui undique odorantur et persequuntur feram, donec eam comprehendant. Simili enim modo nos debere scrutari et insequi veritatem, donec eam teneamus.

32. SAPIENS COR ET INTELLIGIBILE (id est, intelligens: sic sæpe verbalia desinentia in *bilis* accipiuntur pro participiis, vel nominibus, ut *incredibilis* pro incredulus, *docibilis* pro docilis) ABSTINEBIT SE A PECCATIS. — Sapientia enim practica et vera consistit in fuga peccatorum et exercitio virtutum. Est hæc secunda antithesis cordis duri et cordis sapientis: cor enim durum addet peccata peccatis, ut dixi vers. 29; cor vero sapiens ab iis abstinebit. Audi S. Ambrosium *De Jacob*, et *Vita beata*, cap. VIII: «Manet, inquit, semper inter adversa et delectabilia perfecta virtus: ne-

que adversa de perfectione ejus quidquam minuunt, neque delectabilia adjungunt perfectioni.» Et epist. 7: «ad *Simplicium*, lib. II.» Sapiens non metu frangitur, non potestate mutatur, non attolitur prosperis, non tristibus mergitur: ubi enim sapientia, ibi virtus animi, ibi constantia et fortitudo: sapiens manet perfectus in Christo, fundatus charitate, radicans fide.» Quin et Seneca ad *Helviam*, cap. V: «Nec secunda, inquit, sapientem efferunt, nec adversa demittunt.» Unde idem infert, epist. 117, cap. VI: «Sapientia est mens perfecta, vel ad summum optimumque perducta.» Et ibidem, cap. VIII: «Sapiens vicinior proximusque diis consistit, excepta mortalitate similis Deo.»

ET IN OPERIBUS JUSTITIÆ SUCCESSUS HABEBIT. *Tigurina*, in *operibus justis successu potietur*. Deum enim prospere iustas justorum quasi amicorum actiones, utpote a se et sua gratia profectas, sibi que gratissimas, juxta illud Apostoli: «Creati in operibus bonis (id est, ad opera bona), que præparavit Deus, ut in illis ambulemus,» *Ephes.* II, vers. 10. Et illud *Psalms* *Psal.* I, 3: «Omnia quæcumque faciet, prosperabuntur.»

Est hæc tertia antithesis cordis duri, et cordis sapientis. Durum enim non habebit successus, ut dixit vers. 28, quia Deum habet adversum: sapiens vero habebit, quia Deum habet propitium. Hic versus jam deest in Græco et Syro.

QUARTA PARS CAPITIS.

DE ELEEMOSYNA EJUSQUE FRUCTIBUS.

33. IGNEM ARDENTEM EXSTINGUIT (S. Ambrosius legit, *restinguit*) AQUA: ET ELEEMOSYNA RESISTIT PECCATIS, — præteritis; sed et pari ratione ac jure præsentibus et futuris. Nota *et*, id est, similiter, pari modo, sic. Est enim comparatio, *q. d.* Sicut ignem exstinguit aqua, sic eleemosyna exstinguit peccata. «Sicut enim aquæ elementum, inquit Rabanus, effusum ignis exstinguit ardorem, sic et eleemosyna, quæ per charitatis affectum expenditur, peccatorum obruet flammam.» Pro *resistit*, Græce est *ἔξωθεῖται*, id est, *expulsi* peccata: hoc autem est resistere peccatis nos accusantibus apud Deum, scilicet, eum placare, itaque peccata expiare, juxta illud: «Superexallat misericordia justitiam,» *Jacob.* II, 13. Arabicus, *extenuat peccata*; Syrus, *remittit peccata*, S. Cyprianus, tract. *De Opere et Eleemos.*, «exstinguit peccata;» *Tigurina*, *peccatum expiat misericors benignitas*. Hebr. enim *חֶסֶד* *chesed*, idem est quod pietas, misericordia, benignitas, beneficentia, eleemosyna. Eleemosyna ergo est peccati

piaculum, et quasi victima pro peccato, juxta illud *Daniel.* IV, 24. «Peccata tua eleemosynis

redime.» Vide ibi dicta. Transit recto ordine ac gradu a sapientia et justitia ad eleemosynam, quia hæc inter opera justitiæ, quæ dixit esse sapientis, primas tenet.

Apposite comparat peccatum igni, eleemosynam aquæ. *Primo*, quia, sicut ignis adurit læditque corpus, ita peccatum lædit, occidit et exurit animam. Peccatum ergo est quasi ferrum candens, quod suo te contactu vult comburere. Objice tu illi aquam eleemosynæ; non te aduret. *Secundo*, quia, sicut ignis excitat flammam, ita peccatum suscitatur concupiscentias, æstusque iræ, gulæ, libidinis, etc. *Tertio*, quia peccata accendant ignem, id est, iram et ultionem Dei, ut igne furoris sui eos disperdat. *Quarto*, quia peccata peccatori parant ignem gehennæ. Hæc omnes peccati ignes mira vi sopit eleemosyna; imo ita exstinguit, ut nullum eorum vestigium supersit. Vide *Matth.* XXV, 35. Quocirca S. Maximus hom. 1 *de Eleemos.*: «Dicit, ait, Scriptura divina: Sicut aqua exstinguit ignem, ita eleemosyna exstinguit peccatum. Magna plane, et cunctis ambienda sententia, quæ hominibus pene jam mortuis, et

peccatorum suorum incendio arefactis, redivivum quoddam beneficium pollicetur.»

Mystice S. Cyprianus *De Opere et Eleemosyn.*, per aquam accipit baptismum, per ignem gehennam: «Hic, inquit, ostenditur et probatur, quia sicut lavacro aquæ salutaris gehennæ ignis exstinguitur, ita eleemosynis atque operationibus justis, delictorum flamma sopitur. Et quia semel in baptismo remissio peccatorum datur, assidua et jugis operatio, baptismi instar imitata, Dei rursus indulgentiam largitur.» Sic quoque explicat S. Gaudentius tract. 13 *De Natali Domini*. Hinc pariter S. Augustinus, homil. 39, inter 50: «Dedit nobis, inquit, Deus secundum baptismum. Nam, sicut aqua exstinguit ignem, sic eleemosyna exstinguit peccatum. In horreis nostris habeamus abundantiam, quæ flammam nostras oblatione unius panis exstinguit: ante fores gehennæ stat misericordia, et neminem permittit in carcerem mitti.» Sic et S. Laurentius, episcopus Novarum, homil. *de Penitentia*, quæ exstat in *Bibliotheca SS. Patrum*, in Appendice, ex hisce Siracidis verbis comparat eleemosynam baptismum: «Aqua, inquit, et ablutio et remissio in eleemosyna largientis est. Ne differas abluere inquinatum corpus et animam fontibus eleemosynæ, ut redeas rursus in præmissi baptismatis formam. Sicut aqua exstinguit ignem, sic eleemosyna exstinguit peccata. Tanquam si illa dictum esset: Sicut aqua exstinguit ignem ardentem, sic eleemosyna discerpit avaritiam, funera, hominumque crimina, vincula funesta dirumpit.» Et mox: «Sicut peccatum, quod extra corpus est, eleemosyna fulminat et exstinguit: sic vitium libidinis, quod membra incestat, lacrymarum ubertas exstirpat. Ergo peccatum, quod extra corpus est, proprium habet fontem eleemosynarum; et flagitium, quod intra corpus committitur, suum habet fontem ex oculis profluentem.» Affert exemplum Zachari, qui eleemosynis sua peccata abolevit, *Lucæ* XIX. «Translatum, inquit, de bono ad malum, de præda ad palmam.»

Causa, cur eleemosyna exstinguat peccatum, est *primo*, quia misericordes in alios, sibi Dei misericordiam conciliant, et quasi emerentur, juxta illud promissum Christi: «Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur,» *Matth.* cap. V, 7. *Secundo*, quia pauperes pro suis eleemosynariis Deum precantur; pauperum autem vocem audit et exaudit Deus. *Tertio*, quia, cum eleemosynam corporalem multi ob inopiam facere nequeant, omnes tamen possunt facere spiritalem, qualis est precari pro pauperibus, eos consolari, docere, bene consulere, etc., ac præsertim offensam dimittere iis qui nos offenderunt. Hæc autem remissio quasi jure talionis meretur parem remissionem, juxta promissum Christi: «Si demiseritis hominibus peccata eorum, dimittet et vobis Pater vester cælestis delicta vestra,» *Matth.* cap. VI, 14. *Quarto*, quia eleemosyna est actus charitatis: «charitas autem operit multitudinem peccatorum,» *Jacob.* V, 20.

Quocirca S. Ambrosius in hæc verba Ecclesiastici, *serm.* 1, tom. II: «Ignem ardentem, inquit, restinguit aqua, et eleemosyna resistit peccatis. Magna plane et cunctis ambienda sententia, quæ hominibus pene jam mortuis, et peccatorum suorum incendio arefactis redivivum quoddam beneficium pollicetur, ut interveniente eleemosyna, sicut aquæ intermortuis, succus (qui sit) refrigerium arecentibus infundatur: hoc est, ut miseri homines, qui in mortem peccatis aruerant, ad vitam eleemosynis reviviscant; sitque illis misericordia fons salutis, quibus avaritia fuerat mortis incendium, ut flammam, quas sibi peccando incenderant, largiendo restinguant; atque utiliore commercio, qui pecuniam quondam dederat, ut adulterium perpetraret, nunc pecuniam eroget, ut adulter esse jam desinat; et emat sibi quodammodo innocentiam, qui sibi emerat aliquando peccatum: dicit enim Dominus ad discipulos suos: Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis.» Unde concludit: «Sola misericordiæ virtus, cunctorum est redemptio peccatorum.»

Idem, *serm.* 2, eleemosynam comparat, imo præfert aquæ baptismi: «Ipsa enim, inquit, gehennæ consumit incendia, quæ dum per baptismum infunditur, Tartari restinguit ardorem: vivificat enim animas, et delicta restinguit. Ita igitur eleemosyna resistit peccatis, sicut aqua baptismi gehennæ restinguit incendium. Ergo quodammodo eleemosyna animarum aliud est lavacrum: nisi quod indulgentior est eleemosyna, quam lavacrum; lavacrum enim semel datur; eleemosynam autem quoties feceris, toties promereri veniam.» Eadem habet *serm.* 42. Ex dictis disce quanta sit vis, dignitas, utilitas et necessitas eleemosynæ.

34. ET DEUS PROSPECTOR EST EJUS QUI REDDIT GRATIAM, — *q. d.* Deus providet, et de omnibus prospicit eleemosynario, qui benefacit, miseretur et dat eleemosynam indigenti, juxta illud *Psalms* et Pauli: «Qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet, etc. Qui autem administrat semen seminanti, et panem ad manducandum præstabit, et multiplicabit semen vestrum, et augebit incrementa frugum justitiæ vestræ, ut in omnibus locupletati abundetis,» *II Corinth.* IX. Vide S. Chrysostomum, homil. *Quod eleemosyna est ars omnium quæstuosissima*. Memorabile hujus sententiæ exemplum exstat in Sophronio, poeta, in *Prælo Spirituali* Joannis Moschi, cap. CCLXI, de nobili quodam Constantinopolitano, qui, cum omnia sua in pauperes distribuisset, filio nil nisi Christum curatorem reliquit: quare Christus se ei curatorem præstitit, monuitque divitem primum, ut illi filiam unicam in uxorem traderet, eumque omnium honorum hæredem scriberet; qui idipsum fecit, juvenique dixit:

« Ecce bonus curator tuus misit tibi uxorem. » Hoc est quod ait S. Chrysostomus homil. 53 et 68 ad Popul.: « Si filiis, inquit, omnia dimittas, periculose custodiæ tuæ cuncta commendasti: si vero Deum eis relinquant hæredem et tutorem, innumeros reliquisti thesauros. Si vis filios divites in tuto relinquere, Deum ipsis relinque debitorem, et hoc eis chirographum trade. Deus centuplum, quod promisit, rependet. Deo ergo fenere. » Et S. Cyprianus, tract. De Opere et Eleemosyn.: « Patrimonium, ait, Deo creditum nec fiscus invadit, nec calumnia aliqua forensis evertit. In tuto hæreditas ponitur, quæ Deo custode servatur. »

Græca jam aliter habent, nimirum: *Dominus qui retribuit* (Græcum ἀποδοῦναι, habet emphasim, q. d. Qui recompensat, qui quasi mercedem merito, ac par pari retribuit) *gratias* (copiam gratiarum), *meminit in posterum*; Syrus, *qui facit quod bonum est, paratus* (id est, bene dispositus) *est in via sua*; Arabicus, *qui operatur bonum, bene se habebunt via illius*.

MEMINIT (Deus) EJUS (eleemosynæ) IN POSTERUM, — ut eam suo tempore remuneretur, laudet et celebret, uti Christus apparuit noctu S. Martino, qui dimidiam chlamydem dederat pauperi, eam coram angelis ostentans, dicensque: « Martinus adhuc catechumenus hac me veste contexit. » Ita Sulpitius in Vita S. Martini.

ET IN TEMPORE CASUS SUI INVENIET (eleemosyna, et eleemosynarius) FIRMAMENTUM. — Syrus, *et in tempore quo ceciderit, inveniet esse fulcrum*; Arabicus, *et qui cadet, erit illi virtus et sustentaculum*; Tigurina omnia hæc una sententia complectitur: *Dominus gratiam redditurus memor erit in posterum, ut auctor (eleemosynæ) tempore casus sui ad miniculum inveniat, q. d. Si eleemosynarius in adversa labatur, si in calamitates incidat, Deus memor ejus eleemosynarum eum fulciet, roborabit, eriget, restituet in pristinum statum et gradum, imo majoribus bonis et donis cumulabit.*

Secundo, Palacius hæc accipit de casu, id est, lapsu in peccatum, q. d. Si eleemosynarium in peccatum labi contingat, in ipso casu inveniet eleemosynam, quam fecit, cui nitatur, et in qua firmetur, ut surgat. Quia eleemosyna misero data rogat pro datore Deum, ut eum ab omni miseria liberet, qui miseros ab eorum miseria liberare solebat. Hoc est quod ait Tobias cap. iv: « Eleemosyna ab omni peccato et a morte liberat, et non patietur animam ire in tenebras. »

Hujus rei mirabile exstat exemplum in Prato Spirit. Joannis Moschi, cap. ccvii, de virgine quadam Gentili, quæ cum sua erogasset in pauperes, reducta ad inopiam, lapsa est in fornicationem, atque victum sibi pararet, seipsam prostituit: sed Deus, memor ejus eleemosynarum, ipsam

ad pœnitentiam revocavit, per eamque ad castitatem, fidem et baptismum traduxit; eumque nullus pro ea in baptismo spernere vellet, angeli cœlitus missi pro ea se sponsores præstiterunt.

Denique Psaltes Psal. xl, 1: « Beatus, inquit, qui intelligit super egenum et pauperem; in die mala liberabit eum Dominus. » Quocirca S. Cyprianus in fine tract. De Opere et Eleemosyna, hæc ei dat elogia: « Præclara et divina res, inquit, fratres charissimi, salutaris operatio, solatum grande credentium, securitatis nostræ salubre præsidium, munimentum spei, tutela fidei, medela peccati: res posita in potestate facientis, res et grandis et facilis, sine periculo persecutionis, corona pacis, verum Dei munus et maximum, infirmis necessarium, fortibus gloriosum, quo Christianus adjutus perfert gratiam spiritalem, et promeretur Christum judicem, Deum computat debitorem. Ad hanc operum salutarium palmam libenter ac prompte certemus: omnes in agone justitiæ, Deo et Christo spectante, curramus; et qui sæculo et mundo majores esse jam cepimus, cursum nostrum nulla sæculi et mundi cupiditate tardemus. » Et S. Chrysostomus, homil. 33 ad Popul.: « Eleemosyna, inquit, Christi adstat tribunali, non tantum patrocinans, verum et ipsi persuadens judicis, ut reo patrocinium præstet, et pro eo sententiam ferat; et licet millies peccaverit, coronat et victorem promulgat. » Intellige hæc de illis qui peccant ex fragilitate, non ex præsumptione. Ex hac enim et similibus S. Scripturæ de eleemosyna peccatum expiante sententiis, quidam in errorem prolapsi sunt, ut censerent sibi licere rapere aliena, et vivere ut liberet, eo quod eleemosyna sine pœnitentia compensaret omne peccatum. Quem errorem recenset et confutat S. Augustinus lib. xxv De Civitate Dei, cap. xxii, et Enchir. cap. lxxv: « Non ergo, inquit, se fallant, qui per eleemosynas quamlibet largissimas fructuum suorum, vel cujuscumque pecuniæ, impunitatem se emere existimant, in facinorum suorum immanitate ac nequitia permittendo. » Sic et S. Gregorius in Pastor. parte III, cap. xxi: « Ne venalem, inquit, Dei justitiam aestiment, si, cum curant pro peccatis nummos tribuere, arbitrantur se posse inulte peccare; melior quippe est anima quam esca, et corpus quam vestimentum. » Et S. Cæsarius Arelatensis, homil. 9: « Prodest eleemosyna, inquit, si omittas peccare. »

Hi sunt ergo tres fructus eleemosynæ: *primus*, quod instar aquæ restinguat peccata; *secundus*, quod maneat in memoria Dei, ut eam remuneretur; *tertius*, quod in casu sit fulcrum. Vide et quæ dixi Deuter. xxvi, vers. 12, ubi viginti illius tres eleemosynæ fructus recensui.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Parænesis est ad eleemosynam: pergit enim ad eam adhortari usque ad vers. 12. A quo usque ad vers. 23, est parænesis et cohortatio ad sapientiam, ex duodecim ejus officiis, quæ ipsa suis filiis, ræsertim eleemosynarum præstat. Inde, usque ad finem capituli, recenset varia hujus sapientiæ præcepta, præcipue circa pudorem malum, qui hostis est sapientiæ.

1. Fili, eleemosynam pauperis ne defraudes, et oculos tuos ne transvertas a paupere.
2. Animam esurientem ne despexeris: et non exasperes pauperem in inopia sua.
3. Cor inopis ne afflixeris, et non protrahas datum angustianti.
4. Rogationem contribulati ne abicias: et non avertas faciem tuam ab egeno.
5. Ab inope ne avertas oculos tuos propter iram: et non relinquant quærentibus tibi retro maledicere.
6. Maledicentis enim tibi in amaritudine animæ, exaudietur deprecatio illius: exaudiet autem eum, qui fecit illum.
7. Congregationi pauperum affabilem te facito, et presbytero humilia animam tuam, et magnato humilia caput tuum.
8. Declina pauperi sine tristitia aurem tuam, et redde debitum tuum, et responde illi pacifica in mansuetudine.
9. Libera eum, qui injuriam patitur de manu superbi: et non acide feras in anima tua.
10. In judicando esto pupillis misericors ut pater, et pro viro matri illorum.
11. Et eris tu velut filius Altissimi obediens, et miserebitur tui magis quam mater.
12. Sapientia filiis suis vitam inspirat, et suscipit inquirentes se, et præbit in via justitiæ.
13. Et qui illam diligit, diligit vitam: et qui vigilaverint ad illam, complectentur placorem ejus.
14. Qui tenuerint illam, vitam hæreditabunt: et quo introibit, benedicet Deus.
15. Qui serviunt ei, obsequentes erunt sancto: et eos qui diligunt illam, diligit Deus.
16. Qui audit illam, judicabit Gentes: et qui intuetur illam, permanebit confidens.
17. Si crediderit ei, hæreditabit illam, et erunt in confirmatione creaturæ illius.
18. Quoniam in tentatione ambulat cum eo, et in primis eligit eum.
19. Timorem, et metum, et probationem inducet super illum: et cruciabit illum in tribulatione doctrinæ suæ, donec tentet eum in cogitationibus suis, et credat animæ illius.
20. Et firmabit illum, et iter adducet directum ad illum, et lætificabit illum.
21. et denudabit absconsa sua illi, et thesaurizabit super illum scientiam ei intellectum justitiæ.
22. Si autem oberraverit, derelinquet eum, et tradet eum in manus inimici sui.
23. Fili, conserva tempus, et devita a malo.
24. Pro anima tua ne confundaris dicere verum.
25. Est enim confusio adducens peccatum, et est confusio adducens gloriam et gratiam.
26. Ne accipias faciem adversus faciem tuam, nec adversus animam tuam mendacium.
27. Ne reverearis proximum tuum in casu suo.
28. Ne retineas verbum in tempore salutis. Non abscondas sapientiam tuam in decore suo.
29. In lingua eruditi sapientia dignoscitur: et sensus, et scientia, et doctrina in verbo sensati, et firmamentum in operibus justitiæ.
30. Non contradicas verbo veritatis ullo modo, et de mendacio ineruditionis tuæ confundere.
31. Non confundaris confiteri peccata tua, et ne subicias te omni homini pro peccato.
32. Noli resistere contra faciem potentis, nec coneris contra ictum fluvii.
33. Pro justitia agonizare pro anima tua, et usque ad mortem